

Saltenprofilet

Når man færdes i området nær Salten, fornemmer man tydeligt, at landskabet i denne egn afspejler en enorm geologisk mangfoldighed. Med byerne Silkeborg, Skanderborg og Nørre Snede som geografiske pejlemærker, viser området i sin helhed så mange eksempler på landskabsdannende processer i såvel fjern fortid som nutid, at en helt almindelig vandretur på blot nogle få kilometer kan bringe én igennem ikke mindre end 25 millioner års geologisk historie på blot én eftermiddag.

Med udgangspunktet i Saltenprofilet skal der her fortælles om de geologiske processer der har været almindelige før istiderne, samt om den i dag umiddelbare synlige geologi der er resultatet af de seneste tusinde års geologiske udvikling i den sidste del af istiden.

Fra p-pladsen nær Engetved Sø må man indledningsvis gå en lille kilometer gennem et for egnen typisk dallandskab.

Mens man går, er det ikke til at undgå at bemærke, at jorden synes at bestå af det bare hvideste sand. At jordbunden ikke er næringsrig, ser man også tydeligt på vegetationen, der består af lyng og blåbær, lave egekrat samt fyr- og granplantager. Kun hist og her står der et par gamle krogede bøgetræer.

*Fra p-pladsen nær profilet går der en lille trampesti til Saltenprofilet.
Foto: Tove Stockmarr.*

Landskabet

På den første del af ruten går man på skovvej. Den sidste del er en lille trampesti. Inden længe kan man se Saltenprofilet. Det danner en markant landskabelig kontrast til Saltendalen som man går i på vejen dertil.

Saltendalen har et markant øst-vestligt forløb og har forbindelse til Mossø vest for Skanderborg. Dalen er formodentligt dannet et godt stykke tid før istiderne som et resultat af bevægelser i jordskorpen. Da ismasser dækkede området flere gange i istiden, er dalen formodentligt blevet yderligere uddybet af gletschere, der trængte sig ind over området.

*Udsigt over Saltendalen fra toppen af Saltenprofilet.
Foto: Tove Stockmarr.*

Da isen for omkring 22.000 år siden nåede frem til den såkaldte Hovedstilstandslinie, der her ligger blot 15 kilometer længere mod vest, skred den ind i Saltendalen fra øst mod vest. Den vigtigste landskabsdanner, er dog de store smeltevandsmasser, som den efterladte ismasse producerede, da den smeltede bort fra området for omkring 19.000 år siden. De strømmende vandmasser eroderede sig mange meter ned i undergrunden, hvorved de markante dalsider blev skabt. I dag løber Salten å i bunden af dalen, som en

ydmyg repræsentant for de tidligere tiders store smeltevandsfloder.

Gøgeurter

Ved foden af Saltenprofilet kan man godt blive overrasket over et noget fugtigt område. I den tidlige sommer ser man nemt hvor det er, for her står lyserøde gøgeurter overalt. Gå forsigtigt ind i området, nyd botanikken, og husk at lade gøgeurterne stå. De er fredede.

Gøgeurt ved foden af Saltenprofilet. Foto: Tove Stockmarr.

Profilet

I Saltenprofilet, der for lidt over 100 år siden stod på sit flotteste, kan man få et fint indblik i hvilke processer, der har været gældende før istiderne.

Kildeerosion har skabt et ca. 35 meter højt profil, der opbygges af ler og sand fra perioden fra for ca. 25 til 20 millioner år siden. I profilet kan man tydeligt se de enkelte aflejringer, idet det mørke ler danner en markant farveforskel til det lyse sand.

Nederst og øverst ses nogle meget lyse sandlag, midterst ses en markant sort horisont, der, hvis man går tæt på, viser sig at bestå af glimmerler. Det nederste sandlag og det sorte ler er godt 25 millioner år gammelt. De er afsat i et enormt flodslettesystem på et - geologisk set - så tidligt tidspunkt, at man endnu ikke kunne tale om Danmark som et landområde.

Det øverste sandlag der helt oppe i toppen overlejres af et lille gruslag, er afsat af istidens smeltevandsfloder. Mellem det sorte ler og det øverste sandlag mangler der således mange millioner års geologisk historie. Om disse lag er fjernet ved isens eller smeltevandets erosion, ved man ikke. Sådanne lag, der mangler i en geologisk lagserie, kaldes for en hiatus.

Kildeerosion

Når man i det hele taget her på dette sted kan få et kig ind i lagene, der er afsat i tiderne før istiderne, skyldes det, at skrænten med Saltenprofilet er dannet ved kildeerosion.

Kildens placering er netop dér, hvor gøgeurterne findes i dag, ved foden af profilet. Her siver grundvandet lige så stille frem og gør de omkringliggende lag ustabile, hvorfor de skrider sammen og skylles væk. Da fænomenet har foregået i mange menneskealder, betyder det, at skrænten så at sige har eroderet sig mange meter ind i baglandet.

Saltenprofilets aflejringer består af lyst, glimmerholdigt kvartssand og -silt (øvre del) samt mørkt, brunt glimmerler (nedre del). Går man tæt på, kan man se tydelige og flotte aflejringsstrukturer i de øvre sand- og siltlag. Foto: Tove Stockmarr.

Fredningen

Saltenprofilet blev fredet i slutningen af 1930'erne.

Man ønskede netop at bevare den helt særlige geologi, men vidste på dette tidspunkt ikke, hvor alvorlige konsekvenser en fredning ville få for stedets særlige dannelsesmåde og geologi. For fredningen betød, at skrænten efterhånden groede til med buske og træer.

Selv om buskadset er blevet ryddet flere gange, siden fredningen kom i stand, er Saltenprofilet nu atter truet af tilgroning. Træers og planters rødder stabiliserer skrænten, hvorfor den helt særlige

erosionsform som kilden afstedkommer, hæmmes og med tiden helt forhindres, hvis der ikke gribes ind. Men som det ses så mange steder rundt omkring i landet, er sådanne områder genstand for flere forskellige interesser. For hvilken naturtilstand ønsker man? Er det den geologiske, må tilgroningen ophøre, og vegetationen skal fjernes. Er det gøgeurterne, man ønsker at bevare, må man intet foretage sig, men det sker på bekostning af den helt særlige geologi.